Διερεύνηση των προβλημάτων εφαρμογής αλλαγών στην εκπαίδευση: Οι αντιδράσεις των βασικών κοινωνικών φορέων στην προσπάθεια για μείζονα εκπαιδευτική μεταρρύθμιση στην Κύπρο (2004-2009) και ο ρόλος τους στην (μη) εφαρμογή της

Παναγιώτης Κ. Περσιάνης

Περιληψη

Το άρθρο παρουσιάζει τις δυσκολίες εφαρμογής της μείζονος εκπαιδευτικής μεταρρύθμισης που προτάθηκε στην κυβέρνηση της Κύπρου από την Επιτροπή Εκπαιδευτικής Μεταρρύθμισης (ΕΕΜ) τον Αύγουστο του 2004. Επικεντρώνεται στις αντιδράσεις (υποδοχή, πρόσληψη, στρατηγική, προσδοκίες και διαδικασίες) των πέντε βασικών κοινωνικών φορέων (κυβέρνησης, κοινού, πολιτικών κομμάτων, εκπαιδευτικών οργανώσεων, και γονέων). Επισημαίνονται τρία βασικά προβλήματα στην εφαρμογή: οι αναντιστοιχίες και ασυνέπειες, η σύγχυση, και η μεγάλη καθυστέρηση. Το γενικό συμπέρασμα είναι πως οι δυσκολίες θα ήταν πολύ μικρότερες, αν υπήρχε η αναγκαία εμπειρία στην εφαρμογή αλλαγών στην εκπαίδευση, αν λαμβανόταν περισσότερο υπόψη το ιστορικό και πολιτιστικό συγκείμενο, και αν επιδεικνυόταν λιγότερη σπουδή.

Εισαγωγή

Το φθινόπωρο του 2003 το Υπουργικό Συμβούλιο της Κύπρου διόρισε, ύστερα από πρόταση του υπουργού Παιδείας και Πολιτισμού, επταμελή επιτροπή

πανεπιστημιακών για τη μελέτη και αξιολόγηση του εκπαιδευτικού συστήματος της Κύπρου και την υποβολή έκθεσης με προτάσεις για την ανασυγκρότηση και τον εκσυγχρονισμό της κυπριακής εκπαίδευσης. Δέκα μήνες αργότερα (Αύγουστος 2004) η επιτροπή, που έγινε στο μεταξύ γνωστή ως Επιτροπή Εκπαιδευτικής Μεταρρύθμισης (ΕΕΜ), υπέβαλε την έκθεσή της με τίτλο *Δημοκρατική και Ανθρώπινη Παιδεία στην Ευρωκυπριακή Πολιτεία. Προοπτικές Ανασυγκρότησης και Εκσυγχρονισμού*.

Το κύριο χαρακτηριστικό της μεταρρυθμιστικής αυτής πρότασης ήταν το ότι δεν αποτελούσε εισήγηση για απλή διόρθωση και προσαρμογή των κακώς εχόντων στην εκπαίδευση αλλά μια πρόταση για ριζοσπαστική αλλαγή. Η ίδια η Επιτροπή χαρακτήρισε την πρότασή της **«διαμορφωτική-ρηξικέλευθη εκπαιδευτική μεταρρύθμιση»**. Η Έκθεση πρότεινε, μεταξύ άλλων, «την αναμόρφωση της ιδεολογίας και του φιλοσοφικού υπόβαθρου του συστήματος» και «τη μεταμόρφωση/μετάλλαξη του κυπριακού σχολείου **όχι σε σχολείο της οικονομίας της αγοράς αλλά σε δημοκρατικό σχολείο της αγοράς του δήμου, σε δημοκρατικό σχολείο του πολίτη**» (η έμφαση στο κείμενο) (Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού 2004: 17, 19).

Το συγκείμενο

Για να γίνει κατανοητή η σημασία της μεταρρυθμιστικής αυτής πρότασης στη συγκεκριμένη χρονική στιγμή αλλά και για να διαφανούν οι δυνατότητες και οι δυσκολίες εφαρμογής της είναι ανάγκη στο σημείο αυτό να γίνει μια σύντομη αναφορά στο συγκείμενο (ιστορικό, πολιτικό, κοινωνικό και πολιτιστικό), μέσα στο οποίο έγινε.

Το ιστορικό συγκείμενο είναι ιδιαίτερα σημαντικό. Για δύο και πλέον αιώνες οι ελληνοκυπριακές εκπαιδευτικές αρχές (Αυτοκέφαλη Ορθόδοξη Εκκλησία της Κύπρου, σχολικές επιτροπές και, αργότερα, το Χριστιανικό Εκπαιδευτικό Συμβούλιο) ακολουθούσαν, σχεδόν κατά γράμμα, το περιεχόμενο και τις διοικητικές διατάξεις του εκπαιδευτικού συστήματος της Ελλάδας. Οι λόγοι ήταν δυο: ιδεολογικοί και πρακτικοί. Οι Ελληνοκύπριοι θεωρούσαν τους εαυτούς τους αναπόσπαστο τμήμα του ελληνικού λαού και γι' αυτό πίστευαν πως έπρεπε να έχουν την ίδια εκπαίδευση με τους αδελφούς τους στην Ελλάδα. Από την άλλη, η διευθέτηση αυτή είχε μεγάλη πρακτική σημασία, επειδή εξασφάλιζε για τους απόφοιτους των σχολείων δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης που εφάρμοζαν πιστά το ελληνικό πρόγραμμα το προνόμιο της ελεύθερης εισαγωγής στα ελληνικά πανεπιστήμια.

Μετά την ανεξαρτησία της Κύπρου (1960) άρχισε έντονη συζήτηση κατά πόσο η ελληνοκυπριακή κοινότητα έπρεπε να συνεχίσει να ακολουθεί πιστά

την εκπαίδευση της Ελλάδας (ελληνοκεντρική εκπαίδευση) ή να χαράξει δική της ανεξάρτητη εκπαιδευτική πολιτική (κυπροκεντρική), όπως ταίριαζε σε μια ανεξάρτητη χώρα.

Ιδιαίτερα συζητήθηκε το θέμα της ίδρυσης πανεπιστημίων στην Κύπρο. Η συντηρητική παράταξη, η οποία περιλάμβανε κυρίως τη δεξιά και, αργότερα, όσους συμμετέσχαν στον απελευθερωτικό αγώνα του 1955-59, επέμεναν πως δεν έπρεπε να ιδρυθούν κυπριακά πανεπιστήμια, για να συνεχίσει η μάζα των ελληνοκυπρίων φοιτητών να φοιτούν στην Ελλάδα και να διατηρούνται έτσι ισχυροί οι πολιτιστικοί δεσμοί με τη χώρα αυτή. Ο σκοπός ήταν να ενισχύεται διαρκώς και περισσότερο ο αγώνας για πολιτική ένωση της Κύπρου με τη μητέρα Ελλάδα. Αντίθετα, η προοδευτική παράταξη υποστήριζε πως ήταν επιβεβλημένο καθήκον της κυβέρνησης να ιδρύσει έστω και ένα πανεπιστήμιο για να μπορέσει έτσι η Κύπρος να αναπτυχθεί περισσότερο και ταχύτερα πνευματικά, οικονομικά, κοινωνικά και πολιτιστικά.

Η έναρξη της λειτουργίας του πρώτου πανεπιστημίου στην Κύπρο (1992) σήμαινε μια μείζονα αλλαγή στην εκπαιδευτική πολιτική της χώρας, αφού αυτό ήταν ουσιαστικά μια ισχυρή ένδειξη επικράτησης της παράταξης που υποστήριζε κυπροκεντρική πολιτική. Η πολιτική αυτή ενισχύθηκε ακόμα περισσότερο με την ένταξη της Κύπρου στην Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ) και, επομένως, με τη δημιουργία έντονης ανάγκης συμμόρφωσης προς τις εκπαιδευτικές υποδείξεις της Ένωσης, ιδιαίτερα αυτές που απέρρεαν από τη Στρατηγική της Λισσαβόνας (2000). Τα αποτελέσματα δεν άργησαν να φανούν. Έξι χρόνια μετά τη διακήρυξη της Στρατηγικής της Λισσαβόνας η Κυπριακή Κυβέρνηση προχώρησε στην ίδρυση άλλων δυο δημόσιων πανεπιστημίων (Ανοικτού και Τεχνολογικού) και στην αναγνώριση τριών ιδιωτικών πανεπιστημίων.

Ο διορισμός από το Υπουργικό Συμβούλιο της Επιτροπής Εκπαιδευτικής Μεταρρύθμισης το 2003 για να υποβάλει πρόταση για μείζονα εκπαιδευτική μεταρρύθμιση μπορεί να ενταχθεί μέσα σ' αυτά τα πλαίσια. Η ίδια η ΕΕΜ φρόντισε να τονίσει ιδιαίτερα το στοιχείο αυτό υπογραμμίζοντας πως η έκθεση που ετοίμασε ήταν για την «Κυπριακή Εκπαίδευση στην Ευρώπη του Ευρώ, της Γνώσης και των Πολιτών» (Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού 2004: 7).

Επειδή για τους λόγους που εξηγήθηκαν πιο πάνω, αυτή ήταν ουσιαστικά η πρώτη πρόταση για μείζονα μεταρρύθμιση (προηγήθηκε μια μικρότερη το 1976-1980) (Σοφιανός 1986) και επειδή ήταν πρωτοβουλία μιας νέας κυβέρνησης (είχε έλθει στην εξουσία μόλις 6 μήνες νωρίτερα) που είχε επαγγελθεί με έμφαση την αλλαγή σ' όλους τους τομείς, συμπεριλαμβανομένης και της εκπαίδευσης, η πρόταση για μεταρρύθμιση έτυχε από την πλειοψηφία της κοινής γνώμης πολύ θερμής υποδοχής. Μπορεί μάλιστα να υποστηριχθεί ότι η σχετική άγνοια και απειρία τόσο των εκπαιδευτικών αρχών όσο και του κοινού σε θέματα μεταρρύθμισης συνέβαλαν ώστε η έννοια της μεταρρύθμισης

να μυθοποιηθεί σε κάποιο βαθμό. Δύο ενδείξεις γι' αυτό είναι το ότι η ΕΕΜ αποκλήθηκε από τα ΜΜΕ «Επιτροπή των Επτά Σοφών» και το ότι οι προσδοκίες από τη μεταρρύθμιση ήταν υπερβολικές. Όλες οι γνωστές και άγνωστες αδυναμίες και ελλείψεις της ελληνοκυπριακής εκπαίδευσης (χαμηλά μαθησιακά επίπεδα, παραπαιδεία, παραβατικότητα, προβληματικές σχέσεις εκπαιδευτικών-μαθητών, μειωμένες προσωπικές και κοινωνικές δεξιότητες, και έλλειψη πρωτοβουλίας, προοδευτικότητας, επιχειρηματικότητας και πνευματικής αυτονομίας των αποφοίτων) αναμένονταν να θεραπευθούν σχεδόν αυτόματα με την εισαγωγή της Μεταρρύθμισης. Και το αίτημα ήταν η εφαρμογή της να αρχίσει αμέσως.

Οι αντιδράσεις των βασικών κοινωνικών φορέων

Ερχόμαστε τώρα στο κύριο μέρος της εργασίας αυτής, το οποίο είναι η διερεύνηση των αντιδράσεων των βασικών κοινωνικών φορέων στη μεταρρυθμιστική πρόταση. Η εργασία αυτή αποτελεί στην ουσία μελέτη των δυσκολιών εφαρμογής αλλαγών στην εκπαίδευση, είναι δηλαδή μια προσπάθεια να ανοίξει το «μαύρο κουτί» (black box) που περιλαμβάνει τα φανερά και συγκαλυμμένα προβλήματα εφαρμογής της μεταρρύθμισης στην Κύπρο.

Το «μαύρο» αυτό κουτί δημιουργείται αυτόματα σ' όλες τις χώρες μετά από κάθε πρόταση για εκπαιδευτική μεταρρύθμιση λόγω των διαφορετικών στάσεων που κατά κανόνα τηρούνται σχετικά με το θέμα αυτό εκ μέρους των κυβερνήσεων και των άλλων φορέων. Όπως παρατήρησαν πολλοί μελετητές (Spaulding 1988· Levin 1997· Dyer 1999), η εφαρμογή στην πράξη εκπαιδευτικών αλλαγών παρουσιάζει πάντοτε μεγάλες δυσκολίες. Πέρα από το γεγονός ότι η πράξη είναι πάντοτε πιο δύσκολη από τη θεωρία, ο κυριότερος λόγος γι' αυτές τις δυσκολίες είναι το ότι οι μεταρρυθμιστές δεν θεωρούν την εφαρμογή εξίσου σημαντική με τη θεωρητική διαμόρφωση της εκπαιδευτικής πολιτικής και γι' αυτό ούτε και αναπόσπαστο μέρος της. Συνήθως βλέπουν την εφαρμογή ως έργο υποδεέστερο, τεχνικό, που αφήνεται στις κατώτερες βαθμίδες λειτουργών να το κάνουν. Αυτό ισχύει κατά κανόνα περισσότερο στις λιγότερο αναπτυγμένες χώρες, στις οποίες η κυβέρνηση θεωρεί ότι έκανε το καθήκον της με τη διαμόρφωση των προτάσεων για αλλαγή. Η εφαρμογή αναμένεται ότι θα γίνει σχεδόν αυτόματα (Dyer 1999: 45-47). Όλα αυτά έχουν ως αποτέλεσμα να μη δίνεται η δέουσα προσοχή στην πράξη, στις διαδικασίες δηλαδή και ενέργειες που γίνονται για εφαρμογή των αλλαγών, στις δυσκολίες ή αντιδράσεις που παρατηρούνται και στη μια ή την άλλη τροπή που παίρνει κάθε φορά η μεταρρυθμιστική πρόταση μετά από κάθε μικρή ή μεγάλη σύγκρουση. Ένας άλλος λόγος είναι ότι μερικές ενέργειες γίνονται στο παρα-

σκήνιο και έτσι δεν βγαίνουν στο φως. Το αποτέλεσμα είναι να δημιουργείται έτσι το «μαύρο κουτί» της εφαρμογής, το οποίο πρέπει να ανοίξει για να φανεί το πρόβλημα σ' όλες τις διαστάσεις και λεπτομέρειές του.

Το «μαύρο κουτί» της Κύπρου φανερώνει πως στην περίπτωση της υπό μελέτη μεταρρύθμισης υπήρχαν, πέραν από τα πιο πάνω, και τρεις άλλοι λόγοι που επέτειναν τις δυσκολίες εφαρμογής: (α) έλειπε σχεδόν πλήρως η εμπειρία για εφαρμογή τέτοιων μειζόνων αλλαγών, (β) για διάφορους λόγους που θα αναφερθούν στη συνέχεια, κατέστη αναγκαίο να αλλάξει δυο φορές ο υπουργός Παιδείας και Πολιτισμού σε διάστημα τεσσάρων χρόνων (2004-2008), και (γ) μεσολάβησε η παγκόσμια οικονομική κρίση, η οποία επηρέασε και την Κύπρο, με αποτέλεσμα να μειωθεί η ευχέρεια για διάθεση των απαιτούμενων για την εφαρμογή της μεταρρύθμισης κρατικών κονδυλίων.

Οι πέντε βασικοί κοινωνικοί φορείς των οποίων θα μελετηθούν οι αντιδράσεις είναι η κυπριακή κυβέρνηση, το κυπριακό κοινό, τα πολιτικά κόμματα, οι εκπαιδευτικές οργανώσεις, και οι οργανωμένοι γονείς (ομοσπονδίες και συνομοσπονδίες γονέων). Οι αντιδράσεις που θα μελετηθούν θα είναι η υποδοχή εκ μέρους των της πρότασης της εκπαιδευτικής μεταρρύθμισης και οι σχετικές προσδοκίες, η πρόσληψη (ο τρόπος δηλαδή κατανόησης των προτάσεων αυτών), η στρατηγική που υιοθέτησαν και οι προσεγγίσεις/ διαδικασίες που ακολούθησαν για την προώθηση των αποφάσεών τους.

Προτού γίνει η παρουσίαση αυτών των αντιδράσεων, είναι ανάγκη να αναφερθεί πως τα στοιχεία με τα οποία τεκμηριώνονται οι παρουσιαζόμενες θέσεις των πέντε πιο πάνω φορέων είναι οι σχετικές δηλώσεις και τα γεγονότα της πενταετίας 2004-09 αλλά και το νόημά τους. Χωρίς αναφορά στο νόημα τα γεγονότα δεν θα ήταν κατανοητά. Αυτό βέβαια είναι δυνατό να προκαλέσει αντιρρήσεις, αφού, όπως λένε οι σημειολόγοι, τα συμβάντα είναι συχνά ασαφή και έχουν διαφορετικό νόημα για διαφορετικά άτομα.

Η αντίδραση της Κυβέρνησης

Σ' ένα κράτος συγκεντρωτικό όπως η Κύπρος, στο οποίο η τάση είναι για ακόμα μεγαλύτερη συγκέντρωση και όπου σχεδόν όλες οι πρωτοβουλίες αναμένονται από την κυβέρνηση, η αντίδραση της κυβέρνησης σε μια μεταρρυθμιστική πρόταση είναι πολύ σημαντική. Η κυβέρνηση είναι εκείνη που θα αποφασίσει ποιες από όλες τις προτάσεις θα εφαρμοστούν, πότε και με ποιο ρυθμό ή ένταση, με ποια στρατηγική, και με ποιες διαδικασίες.

Από την πρώτη στιγμή της δημοσίευσης της Έκθεσης η κυβέρνηση την υποδέχθηκε με πολλή θέρμη και ενθουσιασμό. Ο ενθουσιασμός αποκορυφώθηκε με την οργάνωση στο Συνεδριακό Κέντρο, κατά τη συμβολική Ημέρα των Γραμμάτων στις 30 Ιανουαρίου 2005 (πέντε δηλαδή μήνες μετά τη δημοσίευσή της), μεγάλης εορταστικής συγκέντρωσης στην οποία κύριος ομιλητής

ήταν ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας Τάσσος Παπαδόπουλος. Ο Πρόεδρος εγκωμίασε το περιεχόμενο της Έκθεσης και ανέλαβε «προσωπική δέσμευση για ριζική επαναστατική μεταρρύθμιση». *(Φιλελεύθερος,* 31 Ιανουαρίου 2005: 1, 3).

Η ενέργεια αυτή αποκάλυψε μια ιδιαίτερα μεγάλη σπουδή του Προέδρου η οποία πιθανότατα οφείλεται τόσο στην απειρία του στα θέματα αυτά όσο και σε πολιτική σκοπιμότητα[1]. Αντίθετα προς τη διαδικασία που ακολουθούν σχεδόν πάντοτε οι ευρωπαϊκές κυβερνήσεις σε ανάλογες περιπτώσεις (ανακοινώνουν, από την αρχή, ότι η υποβληθείσα πρόταση δεν δεσμεύει την κυβέρνηση, ότι θα την μελετήσουν επισταμένα μαζί με όλες τις απόψεις και θέσεις που θα εκφρασθούν στα πλαίσια του διαλόγου που θα αναπτυχθεί, και ότι θα ανακοινώσουν εν καιρώ τα συγκεκριμένα μέτρα που θα αναλάβουν για προώθηση της πρότασης), η κυβέρνηση της Κύπρου, και μάλιστα διά του Προέδρου της, χωρίς να υπολογίσει το μέγεθος του εγχειρήματος και την τεράστια οικονομική δαπάνη που θα επωμιζόταν, χωρίς να μελετήσει με προσοχή τις προτάσεις και να καταρτίσει πρόγραμμα προτεραιοτήτων, προχώρησε σε πανηγυρική υιοθέτηση του συνόλου των προτάσεων. Αυτό ασφαλώς δεν βοήθησε.

Μια άλλη λανθασμένη ενέργεια ήταν το ότι όχι μόνο αγνόησε αλλά και προκάλεσε το κοινό αίσθημα. Δεν φρόντισε να εξασφαλίσει όσο το δυνατό μεγαλύτερη υποστήριξη από τα πολιτικά κόμματα, τις εκπαιδευτικές οργανώσεις και το κοινό, και επιπλέον διακήρυξε, αψηφώντας κάθε πιθανή αντίθετη άποψη, πως, αν δεν προέκυπτε συναίνεση, «η κυβέρνηση θα προχωρούσε μονομερώς και θα αναλάμβανε την ευθύνη» *(Φιλελεύθερος,* 31 Ιανουαρίου 2005: 3).

Οι διαδικασίες που ακολούθησε η κυβέρνηση για την εφαρμογή της μεταρρυθμιστικής πρότασης φανερώνουν επίσης μεγάλη απειρία. Ο πρώτος υπουργός (Πεύκιος Γεωργιάδης), τόσο λόγω χαρακτήρα (απεχθανόταν τη σύγκρουση) όσο και για λόγους πολιτικής σκοπιμότητας, έθεσε ως πρωταρχικό στόχο της πολιτικής του στο θέμα εφαρμογής της μεταρρύθμισης, την επίτευξη συναίνεσης μεταξύ όλων ή τουλάχιστο των μειζόνων πολιτικών δυνάμεων του τόπου και των εκπαιδευτικών οργανώσεων. Γι' αυτό προώθησε τη σύσταση τριών σωμάτων: του Συμβουλίου Παιδείας, στο οποίο συμμετείχαν οι εκπρόσωποι όλων των πολιτικών κομμάτων υπό την προεδρία του Προέδρου της Δημοκρατίας, το οποίο ήταν το ανώτερο συμβουλευτικό σώμα σε θέματα εκπαίδευσης, καθώς και του Συμβουλίου Δημοτικής και Μέσης και του Συμβουλίου Ανώτερης Εκπαίδευσης, στα οποία συμμετείχαν εκπρόσωποι εκπαιδευτικών οργανώσεων, πολιτικών κομμάτων και των δημόσιων και ιδιωτικών πανεπιστημίων. Η δεύτερη ενέργεια του υπουργού ήταν να αναθέσει σε ειδικούς τη συγγραφή λεπτομερών και συγκεκριμένων προτάσεων πάνω στα περισσότερα θέματα που συμπεριλήφθηκαν στην Έκθεση της Εκπαιδευτικής Μεταρρύθμισης (Ολοήμερο Σχολείο, Επιμόρφωση των Εκπαιδευτικών, Δομή του

Εκπαιδευτικού Συστήματος, Αξιολόγηση των Εκπαιδευτικών), τις οποίες στη συνέχεια υπέβαλε στο Συμβούλιο Δημοτικής και Μέσης, και στο Συμβούλιο Ανώτερης Εκπαίδευσης, για συζήτηση. Η προσδοκία του υπουργού ήταν πως τα Συμβούλια θα κατέληγαν, ύστερα από συζήτηση, σε ομόφωνες αποφάσεις, τις οποίες θα προωθούσε στη συνέχεια στο Συμβούλιο Παιδείας για επικύρωση. Έτσι η κυβέρνηση θα μπορούσε, χωρίς καν να χρειασθεί να υποβάλει τις δικές της προτάσεις, να προχωρήσει χωρίς ανοικτές διαφωνίες και συγκρούσεις στην ομαλή και απρόσκοπτη εφαρμογή της μεταρρύθμισης.

Ο Άκης Κλεάνθους, δεύτερος υπουργός Παιδείας και Πολιτισμού, που διορίστηκε μετά το θάνατο του πρώτου (17 Ιανουαρίου 2007) ακολούθησε τελείως διαφορετική πολιτική. Λόγω πίεσης χρόνου – υπολειπόταν μόνο ένας χρόνος μέχρι τη λήξη της θητείας της κυβέρνησης – ένιωσε ότι δεν ενομιμοποιείτο περαιτέρω καθυστέρηση. Όπως τόνισε, όλα τα θέματα είχαν συζητηθεί κατ' επανάληψη και εν εκτάσει και όλες οι πλευρές είχαν εκφράσει λεπτομερώς τις απόψεις τους. Έπρεπε, επομένως, η κυβέρνηση να προχωρήσει στην υλοποίηση της μεταρρύθμισης *(Φιλελεύθερος,* 28 Σεπτεμβρίου 2007: 3). Για να επισπεύσει τα πράγματα, προχώρησε ο ίδιος στην ετοιμασία ενός μακροσκελούς σχεδίου μεταρρυθμιστικών μέτρων με τον τίτλο *Στρατηγικός Σχεδιασμός για την Παιδεία*, το οποίο υπέβαλε στις εκπαιδευτικές οργανώσεις για σχόλια. Τρεις μήνες αργότερα (Δεκέμβριος 2007) ετοίμασε νέο αναθεωρημένο σχέδιο με τίτλο *Στρατηγικός Σχεδιασμός για την Παιδεία. Η Ολική Αναθεώρηση του Εκπαιδευτικού Συστήματος*[2] (Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού 2007). Σκοπός του υπουργού, όπως ανέφερε ο ίδιος, ήταν η δημιουργία «ενός νέου μοντέλου εκπαιδευτικού συστήματος που θα ολοκληρώσει την εκπαιδευτική μεταρρύθμιση» *(Φιλελεύθερος,* 28 Σεπτεμβρίου 2007: 3).

Στο μεταξύ πλησίαζε ο χρόνος για τις προεδρικές εκλογές και το ΑΚΕΛ, το οποίο κατερχόταν τώρα με δικό του υποψήφιο, κατηγορούσε την Κυβέρνηση και τον υπουργό για «εκτροπή από τη φιλοσοφία της Έκθεσης της ΕΕΜ»[3] *(Πολίτης,* 29 Σεπτεμβρίου 2007).

Ο Ανδρέας Δημητρίου, ο νέος υπουργός Παιδείας και Πολιτισμού (ανέλαβε στις 29 Φεβρουαρίου 2008), άλλαξε και πάλι γραμμή πλεύσης. Θεώρησε ότι έπρεπε να ξεκινήσει από τον τομέα των αναλυτικών προγραμμάτων, πρώτα, γιατί αυτά, όπως είπε, δεν τα είχε αγγίξει κανένας από τους δυο προκατόχους του και, δεύτερο, γιατί μόνο έτσι θα μπορούσε να επιτευχθεί ο στόχος του ποιοτικού άλματος της κυπριακής εκπαίδευσης *(Χαραυγή,* 11 Νοεμβρίου 2008: 11). Οι άλλοι δυο τομείς, «της πρόσληψης και εκπαίδευσης των εκπαιδευτικών και της διοίκησης των σχολείων και του εκπαιδευτικού συστήματος», θα μπορούσαν να περιμένουν *(Πολίτης,* 13 Ιουλίου 2008: 26).

Για προώθηση του στόχου της αναμόρφωσης των αναλυτικών προγραμμάτων ο υπουργός διόρισε, πρώτα, μια επταμελή επιτροπή από καθηγητές πανε-

πιστημίων της Κύπρου και της Ελλάδας στην οποία ανέθεσε το έργο της ετοιμασίας βασικών αρχών που έπρεπε να χαρακτηρίζουν τα νέα αναλυτικά προγράμματα[4] και, στη συνέχεια (Φεβρουάριος 2009), 20 ξεχωριστές επιτροπές, μια για κάθε μάθημα, για τον καταρτισμό των αναλυτικών προγραμμάτων με στόχο να ολοκληρώσουν το έργο τους ως τον Ιούνιο 2009. Μεγάλη δυσκολία και καθυστέρηση παρατηρήθηκε στον καταρτισμό της επιτροπής που θα συνέτασσε το αναλυτικό πρόγραμμα της Ιστορίας της Κύπρου και τα σχετικά βιβλία, επειδή αναζητούνταν άτομα που θα τύγχαναν της αποδοχής όλων των πολιτικών κομμάτων και παρατάξεων[5].

Τρόποι αντίδρασης του κοινού και των γονέων

Την πρόταση για εκπαιδευτική μεταρρύθμιση υποδέχτηκαν επίσης με μεγάλο ενθουσιασμό και οι γονείς και γενικά το ελληνοκυπριακό κοινό. Οι προσδοκίες από τη Μεταρρύθμιση ήταν πολύ μεγάλες. Πρώτη προσδοκία ήταν η επίτευξη εκσυγχρονισμού στην εκπαίδευση, η οποία θα περιλάμβανε, μεταξύ άλλων, έναν μοντέρνο τρόπο μάθησης που θα έδινε μεγαλύτερη έμφαση στην κριτική σκέψη και θα μείωνε τον πνευματικό μόχθο των μαθητών· δεύτερη προσδοκία ήταν η δημιουργία δημοκρατικού κλίματος στα σχολεία με την επικράτηση νέου πνεύματος στις σχέσεις εκπαιδευτικών και μαθητών· τρίτη, μεγαλύτερη αποτελεσματικότητα, η οποία θα διασφάλιζε υψηλά επίπεδα εκπαίδευσης και θα απάλλασσε τους μαθητές και τους γονείς από τη μάστιγα της παραπαιδείας· τέταρτη, η εξάλειψη ή η μεγάλη μείωση των προβλημάτων παραβατικότητας και βίας· και, πέμπτη, η επίλυση όλων των προβλημάτων των σχολείων. Για κάθε πρόβλημα που αναφυόταν, η σταθερή απάντηση ήταν «αυτό θα το λύσει η εκπαιδευτική μεταρρύθμιση». Ούτε η κυβέρνηση ούτε οι ειδικοί φρόντισαν να περιορίσουν αυτές τις υπερβολικές προσδοκίες με την υπόδειξη των δυσκολιών που υπάρχουν ή των περιορισμών που η ίδια η πράξη επιβάλλει. Έτσι, οι προσδοκίες συνεχίζονται εξίσου μεγάλες μέχρι σήμερα.

Τρόποι αντίδρασης των εκπαιδευτικών οργανώσεων

Οι εκπαιδευτικές οργανώσεις των δασκάλων (ΠΟΕΔ), των καθηγητών μέσης γενικής (ΟΕΛΜΕΚ) και των καθηγητών μέσης τεχνικής (ΟΛΤΕΚ) εξέφρασαν και αυτές την ευαρέσκεια και τις μεγάλες προσδοκίες τους από την εκπαιδευτική μεταρρύθμιση. Πέρα από τη γενική βελτίωση της ποιότητας της μάθησης, την οποία όλοι οι ελληνοκύπριοι προσδοκούσαν, οι εκπαιδευτικές οργανώσεις ήθελαν ειδικές αλλαγές στα σχολεία, τις οποίες μάλιστα θεωρούσαν ως προϋποθέσεις για την επίτευξη της γενικότερης βελτίωσης. Ως τέτοιες αλλαγές έβλεπαν τη βελτίωση των συνθηκών εργασίας των εκπαιδευτικών (καλύτερες και αρτιότερα εξοπλισμένες αίθουσες διδασκαλίας, μικρότερος αριθμός μαθητών σε κάθε τμήμα, λιγότερες ώρες εργασίας των εκπαιδευτικών), τη

βελτίωση των συνθηκών μάθησης και ειδικότερα το μοίρασμα των τμημάτων σε δύο μικρότερες ομάδες στα κύρια μαθήματα ώστε να μπορεί να γίνεται εργαστηριακό μάθημα (εργαστηριοποίηση του μαθήματος), τη μεγαλύτερη συμμετοχή των εκπαιδευτικών στη λήψη αποφάσεων για θέματα παιδείας, και την αυτονομία των σχολικών μονάδων.

Οι εκπαιδευτικές οργανώσεις συνεργάστηκαν με αρκετή προθυμία για προώθηση και εφαρμογή της μεταρρύθμισης συμμετέχοντας στο Συμβούλιο Δημοτικής και Μέσης Εκπαίδευσης και στις άλλες επιτροπές που συστάθηκαν γι' αυτό το σκοπό και υποβάλλοντας συγκεκριμένες απόψεις και θέσεις. Ωστόσο σε καμιά στιγμή δεν φάνηκαν να επείγονται να προωθηθεί ταχέως η Μεταρρύθμιση. Το τρίμηνο μάλιστα Σεπτεμβρίου – Δεκεμβρίου 2007, όταν ο τότε υπουργός Παιδείας και Πολιτισμού πίεζε για επίσπευση των διαδικασιών εφαρμογής, οι εκπαιδευτικές οργανώνεις παραπονέθηκαν ότι πιέζονταν να συναινέσουν σε κάτι πριν το συζητήσουν εν εκτάσει *(Φιλελεύθερος,* 25 Νοεμβρίου 2007: 63). Η έλλειψη σπουδής από μέρους τους σχετίζεται σε μεγάλο βαθμό με την πρόθεσή τους να συνδυάσουν την εφαρμογή της μεταρρύθμισης με την ικανοποίηση δικών τους επαγγελματικών αιτημάτων. Υπογράμμισαν μάλιστα πως επέμεναν στην κατά προτεραιότητα υλοποίηση μερικών από τα αιτήματά τους και πως δεν επρόκειτο να δεχτούν επιλεκτική εφαρμογή κάποιων μέτρων τα οποία θα ήταν για την κυβέρνηση τα πιο ανώδυνα οικονομικά *(Φιλελεύθερος,* 23 Φεβρουαρίου 2007: 20· 28 Σεπτεμβρίου 2007: 3). Αυτό στην πραγματικότητα σημαίνει πως για να αρχίσει να υλοποιείται η μεταρρύθμιση, χρειάζεται να εξευρεθούν πάραυτα τεράστιοι οικονομικοί πόροι για να καλύψουν, μεταξύ άλλων, τη δαπάνη για την επιμόρφωση των εκπαιδευτικών και την «εργαστηριοποίηση του μαθήματος», που έθεσε ως προτεραιότητα η ΟΕΛΜΕΚ[6]. Αυτό ασφαλώς θα αποδειχθεί πολύ σοβαρό πρόβλημα.

Μεγάλο πρόβλημα δημιουργείται επίσης όταν οι εκπαιδευτικές οργανώσεις θεωρούν ότι κινδυνεύουν υψηλές αξίες, όπως, για παράδειγμα, η ελληνική γλώσσα, η εθνική ταυτότητα κ.ά., και αναλαμβάνουν να τις προστατεύσουν. Δημιουργείται τότε οξεία σύγκρουση μεταξύ κυβέρνησης ή άλλων οργανισμών και των εκπαιδευτικών οργανώσεων. Τέτοια σύγκρουση, για παράδειγμα, σημειώθηκε όταν το Πανεπιστήμιο Κύπρου αποφάσισε το 2008 να αυξήσει τον αριθμό των εισαγόμενων φοιτητών με επιπρόσθετο κριτήριο (εκτός από την επιτυχία τους στις Παγκύπριες Εξετάσεις) την επιτυχία τους σε διεθνείς εξετάσεις και ειδικότερα τις εξετάσεις GCE. Η απόφαση αυτή θεωρήθηκε από την ΟΕΛΜΕΚ ότι αποτελεί πλήγμα κατά της δημόσιας εκπαίδευσης και της ελληνικής γλώσσας και οδήγησε σε μια πολύ οξεία αντιπαράθεση μεταξύ πανεπιστημίου και κυβέρνησης από τη μια και ΟΕΛΜΕΚ από την άλλη, που κινδύνευσε δυο φορές να κλείσει τα σχολεία μέσης εκπαίδευσης.

Τρόποι αντίδρασης των πολιτικών κομμάτων

Όλα τα πολιτικά κόμματα υποδέχτηκαν θετικά την πρόταση για εκπαιδευτική μεταρρύθμιση με την προσδοκία ότι αυτή θα συμβάλει στον εκσυγχρονισμό και την πρόοδο του εκπαιδευτικού συστήματος. Ωστόσο οι προσδοκίες τους ήταν αρκετά διαφορετικές. Το ΑΚΕΛ, για παράδειγμα, πέρα από την ποιοτική βελτίωση της εκπαίδευσης και την επίλυση των άλλων προβλημάτων του εκπαιδευτικού συστήματος (εξάλειψη της παραπαιδείας, μείωσης της παραβατικότητας, κ.ά.), προσδοκά και την αλλαγή της νοοτροπίας των νέων προς το ριζοσπαστικότερο και τη μετάλλαξη της κοινωνίας προς το δημοκρατικότερο[7]. Αυτό πιστεύει πως, από τη μια, θα είναι μια αναγκαία αντιστάθμιση στη στροφή προς το νεοφιλελευθερισμό, που, κατά την άποψη του τότε γενικού γραμματέα του Δημήτρη Χριστόφια, πέτυχε, «με καταστροφικά αποτελέσματα», η προηγούμενη Κυβέρνηση του Δημοκρατικού Συναγερμού (1993-2003) *(Φιλελεύθερος,* 17 Δεκεμβρίου 2005: 3) και, από την άλλη, θα συμβάλει στην πύκνωση των τάξεων του κόμματος. Αυτό εξηγεί σε κάποιο βαθμό γιατί το ΑΚΕΛ προχώρησε, μόλις ανέλαβε τη διακυβέρνηση της εκπαίδευσης, στην αλλαγή του σχετικού σχολικού κανονισμού, ώστε να επιτρέπεται η συνδικαλιστική και κομματική δραστηριοποίηση των μαθητών στα σχολεία μέσης εκπαίδευσης *(Πολίτης,* 26 Οκτωβρίου 2008: 17).

Τα άλλα κόμματα ενοχλούνται απ' αυτό το ριζοσπαστισμό. Περισσότερο όμως ενοχλούνται από την προσπάθεια του ΑΚΕΛ και της κυβέρνησης να διεκδικήσουν για τον εαυτό τους την πλήρη πατρότητα της μεταρρυθμιστικής πρότασης[8]. Συναφής προς αυτό είναι και ο φόβος που εκφράζουν μέλη της αντιπολίτευσης ότι τα κέντρα λήψης αποφάσεων για την εκπαίδευση είναι τα γραφεία του ΑΚΕΛ και όχι το Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού (βλ. π.χ., *Σημερινή,* 10 Σεπτεμβρίου 2008).

Όλες αυτές οι κομματικές αντιδράσεις φανερώνουν έλλειψη εμπιστοσύνης προς τις πραγματικές προθέσεις της κυβέρνησης. Η δυσπιστία αυτή εκδηλώθηκε περισσότερο έντονα στο θέμα της πρόθεσης της κυβέρνησης να αλλάξει τα σχολικά βιβλία της Ιστορίας της Κύπρου. Τα δεξιά κόμματα, συνεπικουρούμενα από τον Αρχιεπίσκοπο Κύπρου, αντέδρασαν έντονα στην πρόθεση αυτή, επειδή φοβούνται πως αλλαγή των βιβλίων αυτών στη χρονική αυτή στιγμή, προτού λυθεί το πολιτικό πρόβλημα, θα οδηγήσει στην εξασθένηση του εθνικού και αγωνιστικού φρονήματος της ελληνοκυπριακής νεολαίας *(Φιλελεύθερος,* 8, 9 και 16 Νοεμβρίου 2008: 23· *Πολίτης,* 9 Νοεμβρίου 2008).

Οι συνέπειες των αντιδράσεων

Το τελευταίο μέρος της εργασίας αποτελεί μια προσπάθεια διερεύνησης των επιπτώσεων που είχαν οι περιγραφείσες πιο πάνω αντιδράσεις στην εφαρμογή

της μεταρρυθμιστικής πρότασης. Από τη διερεύνηση αυτή ανακύπτουν τρεις μείζονες επιπτώσεις: (α) αναντιστοιχία μεταξύ των στόχων της Έκθεσης της ΕΕΜ και των επιθυμιών του κοινού αλλά και των στόχων της κυβέρνησης· (β) ασυνέπεια και σύγχυση στην πολιτική των υπουργών Παιδείας· και (γ) μεγάλη καθυστέρηση στην εφαρμογή.

Οι τρεις βασικές προτάσεις της Έκθεσης της ΕΕΜ είναι: (α) η μεταμόρφωση/ μετάλλαξη του σχολείου όχι σε σχολείο της οικονομίας της αγοράς αλλά σε δημοκρατικό σχολείο της αγοράς του δήμου, σε δημοκρατικό σχολείο του πολίτη· (β) η ενίσχυση της ανθρωποκεντρικής/νεοουμανιστικής παιδείας με την πλατιά έννοια του όρου· και (γ) η κατάργηση του δυαδικού διπλού δικτύου της μεταυποχρεωτικής δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και η δημιουργία ενός νέου τύπου Ενιαίου Λυκείου (Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού, 2004: 19-21).

Η μελέτη του σημερινού εκπαιδευτικού λόγου δείχνει ότι τα τρία αυτά θέματα ούτε συζητούνται από το κοινό ούτε προωθούνται από την κυβέρνηση. Το δεύτερο δεν θα ήταν καθόλου παράξενο, αν η κυβέρνηση ακολουθούσε την πεπατημένη των άλλων ευρωπαϊκών κυβερνήσεων, αν μελετούσε δηλαδή πρώτα τη μεταρρυθμιστική πρόταση και τις αντιδράσεις του κοινού και αν ανακοίνωνε στο τέλος τι δεσμεύεται να εφαρμόσει. Ωστόσο, όπως ήδη αναφέρθηκε, η κυβέρνηση, εντελώς ανορθόδοξα, ανακοίνωσε πολύ νωρίς (30 Ιανουαρίου 2005) διά του Προέδρου της ότι δεσμεύτηκε να εφαρμόσει τη μεταρρυθμιστική πρόταση χωρίς όμως να διευκρινίσει με σαφήνεια ποιες προτάσεις της. Από το λόγο του Προέδρου την ημέρα εκείνη προκύπτει μια σοβαρή αναντιστοιχία. Ο Πρόεδρος ανέφερε ως τρίτο στόχο[9] «το άνοιγμα των συστημάτων εκπαίδευσης και κατάρτισης στον ευρύτερο κόσμο υπό το φως της ανάγκης για σύνδεση με την εργασία και την κοινωνία και για την αντιμετώπιση όλων των προκλήσεων της παγκοσμιοποίησης». Ο στόχος αυτός είναι φανερό ότι αντλήθηκε από τη Στρατηγική της Λισσαβόνας και έγινε ενόψει της προετοιμασίας της Κύπρου για ένταξη στην ΕΕ. Έρχεται, όμως, σε πλήρη αντίθεση με το πνεύμα της μεταρρυθμιστικής πρότασης. Θα ανέμενε, επομένως, κάποιος, ότι ο Πρόεδρος θα διευκρίνιζε πως παρόλο που αποδεχόταν σε μεγάλο μέρος την πρόταση αυτή, σ' αυτό το συγκεκριμένο σημείο διαφωνούσε. Δεν το είπε όμως. Και δεν είναι δικαιολογία το ότι οι άλλοι δυο στόχοι που εξήγγειλε συμφωνούσαν με την πρόταση της ΕΕΜ.

Αναντιστοιχία υπάρχει επίσης, σε πολύ μεγαλύτερο βαθμό, μεταξύ των κύριων στόχων της πρότασης της ΕΕΜ και των επιθυμιών του κοινού. Κανένας σχεδόν, για παράδειγμα, δεν μιλά σήμερα για κατάργηση του διπλού δικτύου δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης (γενικής-τεχνικής) και δημιουργία ενός νέου τύπου ενιαίου λυκείου και κανένας δεν κάνει λόγο για ουμανιστική παιδεία ή για σχολείο της αγοράς του δήμου. Η έμφαση είναι στην απόκτηση όλων εκεί-

νων των εφοδίων που θα χρειαστούν οι νέοι για ένταξη στα πανεπιστήμια και στην αγορά εργασίας.

Η αναντιστοιχία αυτή βέβαια δεν είναι πρωτοφανής ούτε παρουσιάζεται μόνο στην Κύπρο. Όπως παρατήρησε ο διεθνής συγκριτολόγος Brian Holmes (Holmes 1967: 57, 76, 184· 1984: 584-605) η αναντιστοιχία αυτή είναι κυρίως αποτέλεσμα του ρόλου που διαδραματίζουν στην εφαρμογή αλλαγών στην εκπαίδευση οι κατώτερες αξίες (lower valuations), οι καθημερινές δηλαδή αξίες που έχουν σχέση με την πρακτική ζωή και την προώθηση των πρακτικών στόχων των ατόμων. Αυτούς κυρίως τους στόχους είναι που έχουν οι γονείς και το ευρύ κοινό και όχι τους υψηλούς στόχους που θέτουν οι κυβερνήσεις και τα κοινοβούλια. Γι' αυτό και υπάρχει αυτή η αναντιστοιχία.

Δύο άλλες αναντιστοιχίες που παρατηρήθηκαν ήταν (α) στις προτεραιότητες των τριών υπουργών Παιδείας και Πολιτισμού και (β) στις προτεραιότητες του Υπουργείου Παιδείας και των εκπαιδευτικών οργανώσεων. Η αναντιστοιχία και η ασυνέχεια στις ενέργειες των τριών υπουργών προκάλεσαν μεγάλη σύγχυση ως προς τον τρόπο με τον οποίο τελικά θα εφαρμοσθεί η Μεταρρύθμιση και ως προς το τι αποτελεί προτεραιότητα. Αυτό δημιουργεί επίσης σύγχυση ως προς το τι έγινε και τι αναμένεται να γίνει. Δεν είναι υπερβολή να λεχθεί ότι πέντε χρόνια μετά τη δημοσίευση της μεταρρυθμιστικής πρότασης δεν είναι ακόμα σαφές αν βρισκόμαστε στην αρχή, στο μέσο ή στο τέλος της διαδικασίας εφαρμογής της.

Αυτό ωστόσο δεν είναι η πιο σοβαρή συνέπεια. Η σοβαρότερη συνέπεια είναι η δημιουργία μεταξύ του κοινού και των εκπαιδευτικών οργανώσεων στάσεων και αντιλήψεων που δεν επιτρέπουν εισαγωγή επί μέρους αναγκαίων αλλαγών. Η μυθοποίηση της πρότασης συνέβαλε ώστε οι προτάσεις της Επιτροπής να αποκτήσουν κανονιστικές συνδηλώσεις, να θεωρηθούν δηλαδή ευρέως ότι αποτελούν τις νόρμες, το ιδεώδες για την αλλαγή. Το αποτέλεσμα είναι ότι οτιδήποτε διαφορετικό προταθεί, θεωρείται κατώτερο, ξεπούλημα και προδοσία του αρχικού υψηλού στόχου και προκαλεί δυσανασχέτηση και οργή. Τα αποτελέσματα απ' αυτή την εξέλιξη είναι δυο: (α) καθυστέρηση στην εφαρμογή της Μεταρρύθμισης και (β) καθυστέρηση στην εισαγωγή διορθωτικών μέτρων σε θέματα που επειγόντως χρειάζονται διόρθωση, όπως, για παράδειγμα, στο πρόγραμμα του Ενιαίου Λυκείου.

Αυτό σημαίνει ότι σε κάποιο βαθμό η Κυβέρνηση είναι δέσμια τελικά των προτάσεων αυτών και κινδυνεύει, αντί να αποκομίσει πολιτικό κέρδος και νομιμοποίηση από το όλο εγχείρημα εισαγωγής της Μεταρρύθμισης, να ζημιώσει τελικά πολιτικά.

Ανακεφαλαιώνοντας, θα μπορούσαμε να πούμε πως το εγχείρημα της εισαγωγής εκπαιδευτικής αλλαγής στην Κύπρο το 2004 αναλήφθηκε μεν με

πολύ ενθουσιασμό και ζέση, δεν έτυχε όμως σωστής διαχείρισης από τις δυο κυβερνήσεις που ανέλαβαν να την προωθήσουν. Το βασικό πρόβλημα ήταν η απειρία τους στη διαχείριση μειζόνων αλλαγών αλλά και η ολιγωρία τους να λάβουν σοβαρά υπόψη τις ιδιαιτερότητες της κυπριακής κουλτούρας στη συγκεκριμένη χρονική στιγμή και της εκπαιδευτικής ιστορίας της Κύπρου. Το αποτέλεσμα είναι όχι μόνο να καθυστερεί η εφαρμογή της εκπαιδευτικής μεταρρύθμισης αλλά και να εμποδίζεται η λήψη μέτρων για θεραπεία επειγόντων προβλημάτων.

Σημειώσεις

[1] Ο Πρόεδρος ήθελε πιθανότατα να ικανοποιήσει τους πολιτικούς του εταίρους (ΑΚΕΛ), οι οποίοι ουσιαστικά ήταν ο κύριος μοχλός για την ανάληψη της πρωτοβουλίας της μεταρρύθμισης. Είναι ευρέως γνωστό πως πίσω από την όλη ιδέα του διορισμού της Επιτροπής Εκπαιδευτικής Μεταρρύθμισης αλλά και πίσω από την επιλογή των μελών της ήταν συγκεκριμένο στέλεχος της γραμματείας του ΑΚΕΛ.

[2] Στο πρώτο από τα δυο μέρη του Σχεδίου γινόταν μια «έκθεση προόδου της εκπαιδευτικής μεταρρύθμισης».

[3] Αυτό συνέχισε και μετά τις εκλογές *(Χαραυγή,* 3 Απριλίου 2008: 10).

[4] Το έργο αυτό ετοιμάστηκε το Δεκέμβριο του 2008 και έχει τίτλο *Αναλυτικό Πρόγραμμα. Πρόταση της Επιτροπής προς το Συμβούλιο Δημοτικής και Μέσης Εκπαίδευσης*.

[5] Όπως είπε ο υπουργός όταν τελικά συμφωνήθηκαν τα άτομα, «θα έχουμε μια Επιτροπή η οποία θα διασφαλίζει την ισορροπία και την ευρύτατη δυνατή συναίνεση ως προς τη σύνθεση και ως προς την εμπειρογνωμοσύνη της» *(Φιλελεύθερος,* 31 Ιανουαρίου 2009: 20).

[6] Στις 17 Ιανουαρίου 2008 οι γενικοί αντιπρόσωποι της ΟΕΛΜΕΚ ενέκριναν ψήφισμα στο οποίο επισήμαναν πως «η αξιοπιστία του Υπουργείου για την υλοποίηση της μεταρρύθμισης θα κριθεί από την άμεση υλοποίηση θεμάτων στα οποία έχει επέλθει κατά καιρούς συμφωνία. Για παράδειγμα, η επέκταση του θεσμού του υπεύθυνου τμήματος στην Α΄ και Β΄ Γυμνασίου, η μονιμοποίηση του συνόλου σχεδόν των συμβασιούχων και έκτακτων καθηγητών, η επέκταση των Ζωνών Εκπαιδευτικής Προτεραιότητας, η δημιουργία τάξεων υποδοχής για τους αλλόγλωσσους μαθητές, και η λήψη των αναγκαίων μέτρων για την ασφάλεια των μαθητών, των εκπαιδευτικών και της σχολικής περιουσίας» *(Φιλελεύθερος,* 18 Ιανουαρίου 2008: 20). Για το θέμα της «εργαστηριοποίησης» η ΟΕΛΜΕΚ κήρυξε δίωρη στάση εργασίας στις 11 Οκτωβρίου 2007 *(Πολίτης,* 12 Οκτωβρίου 2007: 24) και στις 23 Φεβρουαρίου 2009 *(Πολίτης,* 24 Φεβρουαρίου 2009).

[7] Ο ίδιος ο γενικός γραμματέας του Κόμματος και νυν Πρόεδρος της Δημοκρατίας Δημήτρης Χριστόφιας, μιλώντας στο Συμβούλιο Παιδείας με την ιδιότητα του προέδρου, ανέφερε πως συμμερίζεται το όραμα της Έκθεσης της ΕΕΜ «για δημοκρατικό σχολείο της αγοράς του δήμου, ένα δημοκρατικό σχολείο του πολίτη, όχι ένα σχολείο της οικονομίας της αγοράς» *(Πολίτης,* 29 Ιουλίου 2008), ο δε βουλευτής του κόμματος Τάκης Χατζηγεωργίου σε άρθρο του στο Φιλελεύθερο υποστήριξε το αίτημα: «Να αλλάξουμε το εκπαιδευτικό σύστημα για να μην υπάρχουν στο μέλλον άνθρωποι που αρνούνται να σκεφτούν. Να αλλάξουμε το εκπαιδευτικό σύστημα. Για να μη συνεχίσει να παράγει ανθρώπους αδύνα-

μους να αλλάζουν και να πλαταίνουν και να πλουταίνουν τη ζωή» *(Φιλελεύθερος,* 22 Φεβρουαρίου 2009: 6).

[8] Ο Πρόεδρος της Κοινοβουλευτικής Επιτροπής Παιδείας και αντιπρόεδρος του ΔΗΣΥ, βουλευτής Νίκος Τορναρίτης, τόνισε πως «όλοι πρέπει να αντιληφθούν πως η παιδεία είναι εθνικό κεφάλαιο και κανένας δεν έχει το δικαίωμα και δεν πρέπει να την εκμεταλλεύεται για μικροκομματικούς σκοπούς» *(Σημερινή,* 3 Αυγούστου 2008: 33).

[9] Οι άλλοι δύο στόχοι ήταν οι εξής:

(α) «η βελτίωση της ποιότητας και της αποτελεσματικότητας των συστημάτων εκπαίδευσης και κατάρτισης»,

(β) «η διευκόλυνση της πρόσβασης όλων στην εκπαίδευση, την κατάρτιση και τη διά βίου μάθηση» *(Φιλελεύθερος,* 31 Ιανουαρίου 2005: 1, 3).

Βιβλιογραφία

Ελληνόγλωσση

Σοφιανός, Χ. (1986). Η εκπαιδευτική μεταρρύθμιση στην Κύπρο, 1976-1980. Προσπάθειες, εξαρτήσεις, αντιδράσεις, στο Α. Καζαμία και Μ. Κασσωτάκη (επιμ.), *Οι εκπαιδευτικές μεταρρυθμίσεις στην Ελλάδα (Προσπάθειες, αδιέξοδα, προοπτικές),* 117-153. Ρέθυμνο: Πανεπιστήμιο Κρήτης.

Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού (2007). *Στρατηγικός σχεδιασμός για την παιδεία. Η ολική αναθεώρηση του εκπαιδευτικού συστήματος*. Λευκωσία: Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού.

Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού (2004). *Δημοκρατική και ανθρώπινη παιδεία στην Ευρωκυπριακή πολιτεία. Προοπτικές ανασυγκρότησης και εκσυγχρονισμού. Η έκθεση της επιτροπής για την εκπαιδευτική μεταρρύθμιση*. Λευκωσία: Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού.

Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού (2008). *Αναλυτικό πρόγραμμα. Πρόταση της επιτροπής προς το συμβούλιο δημοτικής και μέσης εκπαίδευσης*. Λευκωσία: Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού.

Ξενόγλωσση

Dyer, C. (1999). Researching the implementation of educational policy: a backward mapping approach, *Comparative Education*, 35 (1), 45-61.

Holmes, B. (1967). *Problems in education. A comparative approach*. London: Routledge & Kegan Paul.

Holmes, B. (1984). Paradigm shifts in comparative education, *Comparative Education Review*, 28 (4), 584-605.

Levin, B. (1997). The lessons of international education reform, *Journal of Education Policy*, 12 (4), 253-266.

Spaulding, S. (1988). Prescriptions for educational reform: dilemmas of the real world, *Comparative Education*, 24 (1), 5-17.

Abstract

Investigating the problems of implementing changes in education: the reactions of social actors to recent education reform in Cyprus (2004-2009) and their role in (the failure of) its implementation

The paper presents the difficulties of implementing the major educational reform proposed to the Cyprus Government by the Educational Reform Committee in August 2004. It focuses on the reactions (understanding, reception, strategy, expectations and procedures) of five major social actors (government, the public, political parties, educational organisations and parents) and identifies three major problems in the implementation of reform: implementation inconsistencies, confusion and long delay.

In conclusion, the article argues that the difficulties could have been much lesser, (a) if on the part of the government there was the required experience in implementing major changes in education; (b) if more attention was paid to the historical and cultural contexts; and, (c) if there was less haste.